

La teologia de la sang en les històries de vampirs

El vampirisme ha creat una tradició tant folklòrica com literària i cinematogràfica. Sigui quin sigui el tractament que se'n faci, el vampir, en transgredir el principi de vida i de mort, es situa més enllà de les lleis humanes i divines

Però has de mantenir absolutament la prohibició de menjar la sang, perquè la sang és la vida

(Dt 12,23)

"El vampir transgredeix l'ordenació cristiana del món [...] amb la superació de la mort per mitjans diferents dels de la resurrecció de la carn prevista pels teòlegs. Morir és una obligació del vassall de Déu". Aquestes paraules de Julià Guillamon (vg. Pròleg a J.SH. LE FANU. *Carmilla*. Barcelona: Laertes, 1984, p.15) serveixen per introduir-nos en el tema que volem tractar, ja que és la sang humana allò que permet al vampir aquesta transgressió. Aquest fluid sempre ha estat connectat a la idea de vida: en totes les cultures antigues els trobam identificats. Podem comprovar-ho en les dues que més ens han influït: la bíblica i la clàssica. En l'Escltura trobam diverses vegades la prohibició d'ingerir la sang; precisament la citació bíblica "perquè la sang és vida" apareix en la novel·la *Dràcula* i és el títol d'una narració de F.M.Crawford. Quant a la tradició clàssica, podem presentar-ne com a exemple un vers de l'*Eneida*: "una aedemque via sanguinis animusque sequontur" (X, 487).

La història del vampir té lloc al voltant de la sang. Tant, que Noel Zanquín, parlant de *Dràcula*, pot dir: "exagerando un tanto, pero ganando quizás en expresividad, puede resumirse la novela como sangre amenazada, que algunos codician y

otros defienden" (vg. Apèndice a B.STOKER. *Dràcula*. Madrid: Anaya, 1984, p.393.)

En alguns casos, a partir de la identificació sang/vida, hom ha prescindit del primer element: el vampir absorbeix directament l'energia vital de la víctima. Ocorre així al film *Kronos* (B. Clemens, 1973) i a la novel·la de Colin Wilson *Els vampirs de l'espai*, la versió cinematogràfica de la qual du el títol de *Lifeforce* (T. Hooper, 1985). En aquest darrer exemple, les víctimes dels vampirs es consumeixen i aparentment moren; al cap d'un parell d'hores "tornen a la vida" i han de cercar noves víctimes. Aquesta variant del vampirisme s'adapta, *mutatis mutandis*, al que exposam en aquest article. No és el cas, però, de *Sóc llegenda* de Richard Matheson, en què trobam una explicació pseudocientífica -o paracientífica- del vampirisme: és una malaltia produïda per un virus. A partir d'aquesta base es destrueixen-revisen-actualitzen tots els tòpics del gènere -fins i tot el concepte de monstruositat, aplicada pels vampirs a l'únic home no contaminat. Deixam, per tant, a part aquesta obra, no susceptible d'interpretacions hemoteològiques.

Tornem, aleshores, al vampir clàssic. Amb la mort queden creats dos espais, dos estats: mortal/immortal, fugaç/etern, com veiem a la novel·la de B.Stoker: "Todas las religiones -dijo N. Zanquin- pretenden establecer una relación no traumática entre ambos espacios. Esta pretensión se

desbarajusta al introducirse una nueva variable: vivir eternamente más allá de la muerte en un estado que encierre características de lo fugaz -la vida- como es el disfrute del cuerpo, y de lo eterno: la perdurabilidad. Un estado donde se sobrevive o se sobrevive con un riesgo definitivo desde el punto de vista del cristianismo: la condena, es decir, la pérdida del alma" (p.392-393).

Pel que fa a aquesta condemna, hauríem de fer una distinció: no és igual el cas de qui és vampir a causa de la seva vida pecadora i criminal -com *Dràcula*- que el qui és víctima -com Mina Harker. És clar que aquell pot merèixer la pena eterna, però no el qui ha estat vampiritzat. Si tots dos mereixen ser condemnats, hom cau en un determinisme injust.

Sembla, però, que és així, perquè Van Helsing -en tant que clergue en funcions- recorda repetidament a Mina Harker el perill en què es troba la seva ànima. Ocorre el mateix a *Les històries naturals* de Joan Perucho: Antoni de Montpalau adverteix al general carlí Cabrera, inoculat pel vampir Onofre de Dip, del perill que corre la seva ànima, tot i que aquest Van Helsing nostrat és un caçavampirs atípic, lliure -com fa notar molt encertadament Julià Guillamon en el seu estudi *Joan Perucho i la literatura fantàstica*- d'atributs presbiterials. (Detall genial per part de Perucho, ja que Cabrera realment patí una malaltia que l'apartà

del comandament de les tropes. Igualment la història del vampir, noble català del segle XIII, inoculat per la duquesa de Meczyr, quan visitava Hongria com a ambaixador de Jaume I amb motiu de les noces del monarca amb la princesa Violant. Així, *Les històries naturals* esdevé una síntesi ben aconseguida de literatura fantàstica i història-ficció.)

La cosa es complica més encara si ens fixam en el fet que el vampir aconsegueix la pau i la salvació quan és executat. Cal, aleshores, fer-se la següent pregunta: què se n'ha fet, de la condemna, si en morir es salva? I no només les víctimes expressen la pau als rostres quan són alliberades per l'estaca salvadora; també Dràcula! Mina Harker ja ens prepara per a aquesta solució en dir als seus companys quan emprenen la cacera final: "no ha pas de ser una obra de l'odi. Aquesta pobra ànima que ens ha portat tot aquest dolor és el cas més trist de tots. Penseu quina no serà la seva felicitat quan aconseguiu de destruir-ne la seva part maligna i la seva part bona assoleixi la immortalitat de l'ànima. Heu de tenir llàstima d'ell, encara que aquesta pietat no us ha de lligar les mans per impedir-ne la destrucció" (vg. B. Stoker. *Dràcula*. Barcelona: Laertes, 1984, p.379). El comte, tanmateix, no expressa mai aquesta sensació de cansament del seu estat en la novel·la. Si que ho fa en la versió filmica de Tod Browning (1931). També la trobam en *La filla de Dràcula* (L. Hillyer, 1936) i en *Les històries naturals*, on, fins i tot, provoca que el vampir es lliuri als seus perseguïdors: "l'enyorança de la meua anterior condició humana i un cansament total d'aquesta esgarrifosa existència [...]. M'horroritza la meua indefugible vocació per la sang". Tanmateix, hem de pensar que Onofre de Dip és un vampir-víctima. Una altre cas pintoresc és el del vampir del film *La casa de Dràcula* (E.C. Kenton, 1945), que pretén convertir-se en un home normal, gràcies a un antídoto, situació

que és creada per analogia amb el mite del licantrop.

Sembla, aleshores, que la condemna que mereix el vampir i la salvació gràcies a l'empalament -o altres mitjans- són dos aspectes que funcionen separadament, però que són difícils de connectar. És un punt obscur de la literatura de vampirs, però que passa inadvertit si no es fan elucubracions teològiques. Al cap i a la fi, les històries vampíriques no són tractats d'escatologia. És millor, per tant, deixar els dos elements com a independents, sense intentar lligar-los per tal d'extreure'n una teoria teològica coherent. Pel que fa als mitjans

emprats l'estaca és el més conegut i constant. Els altres -llum del sol, plata, etc.- apareixen o desapareixen segons les versions. En *Les històries naturals* Perucho introdueix -pel que fa a la tradició literària, no a la folklòrica, on és un element normal, un exorcisme, facilitat, irònicament, pel vampir mateix per tal d'evitar una carnisseria amb aquest mètode "més civilitzat". (Les armes contra els vampirs mereixen un estudi monogràfic.)

El mite del vampir, amb l'ús de la sang per viure eternament, entra dins l'òrbita del mite de Prometeu, un dels



més importants de la Modernitat. Prometeu va robar el foc als déus; i a l'època moderna l'únic foc que encara queda per robar és la vida. En aquest sentit, podem distingir dos tipus de Prometeu: aquell que dóna vida a un mort o a un ésser inanimat fabricat seu, i aquell que prolonga la vida contrariant els desigs del Creador, únic que pot disposar de la vida humana.

El primer tipus de Prometeu usa el foc de la vida per allargar la seva. És el cas del vampir. El no-mort és un Prometeu egoista: si comparteix el foc és perquè no té més remei, és a dir, necessita la sang i per aconseguir-la ha d'inocular les seves víctimes, amb la qual cosa els concedeix la immortalitat. Només té interès a compartir-la -en certes versions- si sent atracció eròtica per la seva víctima. Aquest seria el cas de *Carmilla*. I en la pel·lícula *Prop de l'obscuritat* (K. Begelow, 1987; estrenada a l'estat espanyol amb el títol de *Los viajeros de la noche*) poden triar els qui volen com a col·legues, ja que els designats totalment no són inocuats, sinó que moren.

**Prometeu va
robar el foc als déus;
i a l'època moderna
l'únic foc que encara
queda per robar
és la vida**

Aquesta distinció ens permet diferenciar dos conceptes que sovint es confonen: *mort vivent* i *no-mort*. Un mort vivent és un mort que ha tornat a la vida -la criatura de Frankenstein o els zombis. Un no-mort és algú que mor sols aparentment; de fet, es transforma en un ésser pràcticament immortal: un vampir.

El vampir assoleix la condició de no-mort amb la inversió dels valors de l'Evangeli, especialment del misteri de l'Eucaristia: "Qui menja la meua carn i beu la meua sang té la vida eterna" (Jn, 6,54). Diu Jean-Paul Bourre: "*C'est à partir des saints mystères, que les adeptes du vampirisme ont bâti leur croyance du corps incorruptible, du sang qui renouvelle la vie et empêche de mourir, sans rien purifier*"

(vg.J.P.Bourre. *Les vampires*. París: MA éditions, 1986, p.27-28)

L'escena en què Dràcula, a la novel·la de B. Stoker, obliga Mina a combregar amb la seva sang maleïda il·lustra perfectament les idees del paràgraf anterior. Es posa -en el terreny teològic- en el lloc de Crist, perquè li ofereix la seva sang, i -en el terreny eròtic- en el del marit, perquè li diu: "ets carn de la meua carn, sang de la meua sang" (p.354).

El vampir, de fet, és un anticrist. Un antic símbol de la iconografia cristiana per representar el Salvador és el pel·lican, que dóna la sang i la vida per salvar les seves cries. El vampir, contràriament, lleva la vida i la sang als homes per assegurar la seva pròpia supervivència.

Per aquesta raó la creu fa tornar enrere els vampirs. Perquè representa Crist oferint la Seua sang per redimir els homes i per vèncer per sempre la mort. Hi ha versions en què, perquè la creu tingui efecte sobre el vampir, cal una fe ferma del qui li la presenta. Ocorre així en els films *Dràcula ha ressorgit de la tomba* (F. Francis, 1968), *Nit de por* (T.

Holland, 1985) i en la novel·la d'Stephen King -i en la sèrie/pel·lícula que s'hi basa- *Salem's Lot*. En *Sóc l'legenda* de Richard Matheson es planteja la religió com a superstició: el vampir que era creient i que ignora que és víctima d'un virus, es considera una criatura maligna, de manera que l'efectivitat dels símbols religiosos és directament proporcional a la fe que el vampir posseïa abans d'esdevenir-ho: Cotman, un vampir jueu, se'n riu de la creu, però recula davant la *Torah*.

"Le crucifix n'est pas un élément folklorique pour films de vampires. Il est la Transfiguration face aux forces végétales de mort" (Bourre, *Op.cit* p.354).

Hi ha persones que poden seguir la religió vampírica i acceptar el vampir com a messies. És el cas de Reinfield, el boig obsessionat per la vida en la novel·la *Dràcula*. Troba el seu déu en la persona del comte: "estic més o menys en la posició espiritual ocupada per Enoch! [...] Perquè caminava amb Déu." (vg. p.331) I aquest déu l'utilitza. No hem de caure en interpretacions fàcils i equivocades: Reinfield no obeeix *Dràcula* com les rates o els llops. La seva ment és molt més complexa, i més encara pel fet de ser foll. *Dràcula* engana Reinfield, li fa primeses, el tempta, en definitiva. Així aconseguix el permís que necessita per entrar a l'edifici de la clínica i poder arribar a Mina. (Aquest permís, però, és un tret que no apareix a totes les versions, tot i que en diversos films recents ha tornat a introduir-se; *Nit de por*, *Els nois perduts* (J. Schumacher, 1987, estrenada a l'Estat espanyol com a *Jóvenes ocultos*.) Quan Reinfield es tem de l'engan, del fet que *Dràcula* només l'ha utilitzat i que no li proporcionarà la vida eterna, aleshores es rebel·la i *Dràcula* el mata brutalment. El cinema ha destrossat aquest interessant personatge: deslligant-lo de tota aquesta profunditat metafísica, passa a ser un personatge pla amb la particularitat de menjar tota casta d'animalons.

Trobam un altre cas d'adhesió al vampirisme, encara que no susceptible d'interpretacions pregones com les de Reinfield, en la pel·lícula *El fill de Dràcula* (R. Siodmak, 1943). En aquest film, la protagonista decideix deixar-se vampiritzar per Alucard -el fill del comte- per convertir-se en immortal. Després demana al seu promès que mati el vampir inicial i comparteixi amb ella l'eternitat. El noi es nega i els destrueix a tots dos.

No podem deixar de banda en aquest petit treball el cas de John Haigh, anomenat el Vampir de Londres. Aquest assassí anglès, que bevia la sang de les víctimes de les seves estafes i després en feia desaparèixer els cossos mitjançant àcid sulfúric, és autor d'unes famoses confessions, escrites abans de ser penjat. N'hi ha que pensen que va inventar el seu vampirisme per ser declarat boig i defugir el patíbul. Certes o no, les seves memòries són dignes de ser tingudes en compte en tant que obra literària. John Haigh, tot i identificar-s'hi, no és ni un vampir folklòric ni literari: és a mig camí entre el vampir-maníac i el vampir-alquimista, aquell ésser humà que pensa que viurà per sempre si beu sang humana o si s'hi banya, com feia la famosa comtessa Báthory. Així, ens diu Haigh: "Devia tenir deu anys. M'havia ferit la mà amb un raspall per als cabells, de pues metàl·liques. Vaig llepar la sang que brollava i va tenir lloc una mescla en el meu interior. Aquesta cosa viscosa, càlida i salada que xuclava a flor de pell era la vida mateixa. Va ser una revelació que em va obsessionar molts anys. [...] L'atzar, doncs, m'havia fet tornar, a través de segles de civilització, als temps fabulosos en què els éssers treien la força de la sang humana. Vaig descobrir que pertanyia a la *raça dels vampirs*".

De petit tenia somnis en què es meclaven la sang i la religió: "De nit, al llit, aclucava els ulls i tornava a veure el Sant Crist turmentat sobre la creu. Mirava el crucifix a l'església, i de vegades veia el cap amb la corona d'espines, de vegades el cos de

Crist sencer, i de les seves ferides fluïa la sang copiosament.[...] La sang era la majoria de vegades el tema dels meus somnis. Aquests tenien un paper fascinant i terrible en la meua existència. I encara no coneixia el gust de la sang".

Aquesta combinació de religiositat i passió per la sang el durà a manifestar el seu credo hemoteològic, i fins i tot a proclamar-se un espècie de messies, d'elegit: "Demà em penjaran. Travessaré, per primera i darrera vegada aquesta porta de la meua cel·la [...]. Certament és el llinard del més enllà. El travessaré sense por ni remordiment. Els homes m'han condemnat perquè em tenien por, ja que amenaçava la seva miserable societat, el seu ordre constituït. Però jo n'estic molt per damunt, participo d'una vida superior, i tot quant he fet, el que ells anomenen delictes, ho he dut a terme perquè em guiava una força divina. [...] Ara ja no crec en Déu, sinó en una força superior [...] ignorant del bé i del mal. [...] em va impulsar a degollar éssers humans després d'haver-me fet tenir terribles somnis que em deixaven assedegat de sang. [...] No és possible, els meus nou delictes han de tenir explicació en algun lloc fora d'aquest món terrenal. No és possible que, absurdament, sien només el somni d'un dement ple de sorolls i de fúria, com diu Shakespeare. hi ha, doncs, una vida eterna? Aviat ho sabré. Tot esperant-ho, adéu..." [Vg "El vampiro de Londres (Confesiones antes de ser ahorcado), dins DDAA. *Historias de vampiros*. Barcelona: Obelisco, 1986. Citacions: p.41, 41, 39,62 (la versió és nostra)].

Finalment, voldria citar una vegada més Jean-paul Bourre. En el seu llibre *Les vampires* fa aquesta atractiva afirmació, coherent, encara que amb tota certesa equivocada. Segons ell, el vampirisme és la "*plus terrifiant des blasphèmes: la malediction du sang, dont il est dit dans l'Ancient Testament qu'il est porteur de l'Esprit... C'est donc le péché mortel par excellence: le crime contre l'Espri*" (p.16)